

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΙΙ

Στὸ ἄρθρο αὐτό, ὅπως καὶ σὲ προηγούμενη ἐργασία μου μὲ τὸν ἴδιο τίτλο στὰ *Ἑλληνικά* (34, 1982-83, 101-118), γίνεται προσπάθεια νὰ ἐντοπισθεῖ τὸ ἔτυμο λέξεων ποὺ θεωροῦνται ἀγνώστου ἐτύμου, καὶ παράλληλα προτείνονται νέες ἐτυμολογίες γιὰ λέξεις ποὺ, κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲν ἔχουν ἐτυμολογηθεῖ σωστά. Τὸ σύνολο τῶν λέξεων ποὺ ἐξετάζονται ἐδῶ περιέχεται σὲ ἐτυμολογικὰ λεξικά ἢ σὲ λεξικά ποὺ ἔχουν καὶ ἐτυμολογικὸ χαρακτήρα.

35. ἀ γ ρ ἔ λ ε ι ν

«ἀγρέλλιν τό, Κύπρ.

Τὸ μεσν. οὐσ. ἀγρέλλιον. Πβ. Μαχαίρ. (Κ. Σάθα *Μεσν. Βιβλ.* 2,190). Κατὰ ΒΦάβην ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. βρύον. Ἰδ. Ἀφιέρ. εἰς ΓΧατζιδ. 118 κέξ.

ἽΟ ἐδώδιμος βλαστὸς τοῦ ἀγρίου ἀσπαράγου... Μεταφ. χαρακτηρισμὸς παντὸς τρυφεροῦ: Ἐν' ἀγρέλλιν (εἶναι τρυφερώτατον)» (*IANE*, τ. Α', 181).

ἽΗ λέξη εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθ. ἀγριος καὶ τὸ οὐσ. ἔλειον «asparagus». ἽΟ Ν. Andriotis¹ ἀνάγει τὴ λ. ἀγρέλειν στὸ μεσν. ἀγρέλιον «wilder Ölbaum». Τὴν ἀποψη τοῦ Β. Φάβη, ποὺ, ὅπως εἶδαμε, ἀνάγει τὴ λέξη στὸ ἀρχ. βρύον, δέχεται καὶ ὁ Ε. Κριαρᾶς².

36. δ γ ρ ι α λ ί δ α

«ἀγριαλίδα ἦ, Κέρκ.

ἽΑγνώστου ἐτύμου.

1) Τὸ φυτὸν περιαλλόκαυλον τὸ ἀρουραῖον (*convolvulus arvensis*) τῆς τάξεως τῶν περιαλλοκαυλωδῶν (*convolvulaceae*), ἴσως ἢ ἰασιώνη τοῦ Θεοφρ., ἢ ἐλξίνη ἢ τὸ κισσάμπελον τοῦ Διοσκορ. Ἰδ. ΠΓεννάδ. 763. 2) ἽΙσως τὸ φυτὸν καλυκότεγον τὸ φραγμόφιλο (*convolvulus serium*). Ἰδ. ΘΧελδράιχ 61 καὶ ΠΓεννάδ. 427. Συνών. ἀγριολάδα ἀπὸ τοῖς φράχτες (ἰδ. ἀγριολάδα), καμπανέλλα, περπλοκάδι. 3) ἽΙσως τὸ φυτὸν *convolvulus species* ΘΧελδράιχ ἔνθ' ἀν.» (*IANE*, τ. Α', 183).

ἽΗ λ. ἀγριαλίδα εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὸ ἐπίθ. ἀγριος καὶ τὸ οὐσ. *ἀλίδα (<*εἰλῖς <εἰλῶ) ἢ τὸ ἡσυχιανὸ ἰλλίς: στρεβλή, διεστραμμένη. Γιὰ τὴ σημασία

Οἱ συντομογραφίες τῶν λεξικῶν ποὺ δίνονται στὴν προηγούμενη ἐργασία μου μὲ τὸν ἴδιο τίτλο (*Ἑλληνικά* 34, 1982-83, 101-118) δὲν ἐπαναλαμβάνονται ἐδῶ.

1. *Andriotis Lex.*, 66.

2. *Κριαρᾶς Λεξ.*, 55.

τῆς λέξης καὶ τὴν παρουσία τοῦ *a* στὴ θέση τοῦ *i* πρβ. **εἰλισσός* > *εἰλ'ισσός*, *άλισσός* «Efeυ»³. Ὁ Κ. Καραποτόσογλου⁴ θεωρεῖ ὡς β' συνθετικὸ τῆς λέξης τὸ ἀλβ. *lidhë* «σπάγγος, δεσμός».

37. ἀ γ ρ ι ο λ ά δ α

«ἀγριολάδα ἦ, Κέρκ.

¹ Ἴσως ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἀγριος* καὶ τοῦ οὐσ. **ελλάδα*, δ ἐκ τοῦ ἀρχ. ρ. *ελλῶ*.

1) Ἐν τῇ φρ. *ἀγριολάδα ἀπὸ τοὺς φράχτες*, τὸ φυτὸν *ἀγριαλίδα* 2, δ ἰδ. Συνών. *καμπανέλλα*, *περπλοκάδι*. 2) Ἐν τῇ φρ. *ἀγριολάδα τοῦ βουνοῦ*, τὸ ὅμοιον πρὸς τὴν *ἀγριολάδα* ἀπὸ τοὺς φράχτες φυτὸν *περιαλλόκαυλον* τὸ Κανταβρικὸν (*convolvulus Cantabricus*) τῆς τάξεως τῶν *περιαλλοκαυλωδῶν* (*convolvulaceae*), πιθανῶς τὸ ἀρχαῖον *περικλύμενον* (πβ. Διοσκορ. 4,14)» (*LANE*, τ. Α', 204).

Ἡ προτεινόμενη ἐτυμολογία εἶναι ὀρθή. Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ ἀναφερθεῖ ὡς β' συνθετικὸ καὶ ὁ μαρτυρημένος τύπος *ἰλλάς* 'gorpe, hand'⁵. Ὁ Κ. Καραποτόσογλου θεωρεῖ ὡς β' συνθετικὸ τῆς λ. *ἀγριολάδα* τὸ ἀλβ. *lidhë*⁶.

38. ἀ γ ρ ο α λ ί ν α

«ἀγροαλίνα ἦ, Κασ.

¹ Ἀγνώστου ἐτυμ.

² Ἀράχνη τῶν ἀγρῶν» (*LANE*, τ. Α', 228).

Ἡ λ. *ἀγροαλίνα* παράγεται ἀπὸ τὸ **ρωγαλίνα* (< *ρώγαλος* «εἶδος δηλητηριώδους ἀράχνης»⁷ + κατάλ. *-ίνα*) μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τῆς λ. *ἀγρός*.

39. ἀ γ ρ ο ἰ λ ά κ ι

«ἀγροϊλάκι τό, Κασ.

¹ Ἀγνώστου ἐτύμου, πβ. *ἀγροαλίνα*.

² Μικρὰ ἀράχνη τῶν ἀγρῶν» (*LANE*, τ. Α', 231).

Τὸ διαλ. *ἀγροϊλάκι* παράγεται ἀπὸ τὸ **ρωγαλιδάκι* (< *ρωγαλίδα* «εἶδος δηλητηριώδους ἀράχνης»⁸ + κατάλ. *-άκι*) μὲ ἀποβολὴ τοῦ *δ* καὶ μετάθεση τοῦ *λ*. Οἱ μεταβολές στις δύο πρῶτες συλλαβές εἶναι δυνατὸ νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀποτέλεσμα διαδοχικῶν μεταθέσεων, τὸ πιὸ πιθανὸ ὅμως εἶναι πὼς ὀφείλονται σὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τῆς λ. *ἀγρός*.

3. *Andriotis Lex.*, 223.

4. Κ. Καραποτόσογλου, Ἐτυμολογικὰ σὲ δημῶδη ὀνόματα φυτῶν, *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 46 (1982) 183-4.

5. *LSJ* 828.

6. Κ. Καραποτόσογλου, *δ.π.*, 184.

7. Δ. Βαγιακάκου, Γλωσσικὸς ἔρανος, *Ἄθηνᾶ* 73-74 (1972-73) 17.

8. Ὁ.π.

40. ἀιλάκι, ἀίλιακος

«ἀιλάκι τό, ΠΓεννάδ. 903.

Ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀίλιακος*.

Τὸ φυτὸν σμίλαξ ἢ τραχεῖα (*smilax aspera*) τῆς τάξεως τῶν λειριωδῶν (*liliaceae*). Συνών. ἀγριόβατος, ξυλόβατος» (*IANE*, τ. Α', 316).

«ἀίλιακος ὁ, Ἰθάκ.

Ἄγνωστου ἐτύμου.

Τὸ φυτὸν ἀιλάκι, ὁ ἰδ.» (*IANE*, τ. Α', 316).

Στὴ Λευκάδα τὸ φυτὸ σμίλαξ ἀπαντᾷ ὡς *νίλακας*⁹ (< *μίλαξ*) καὶ *ἴλακας*¹⁰. Ὁ τελευταῖος τύπος παράγεται ἀπὸ τὸ *νίλακας* μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἀρκτικοῦ ν σὲ συμπροφορὰ πρβ. *νάπος* > *ἄπους*¹¹, *νάρθηξ* > *ἄρθηκας* κ.ἄ. Ἀπὸ τὸ *ἴλακας* μὲ ἀνάπτυξη προθετικοῦ *α* ἔχουμε τὸν τύπο **ἀίλιακας*, πὸ μαρτυρεῖται ὡς τοπωνύμιο στὴ Λευκάδα¹² > *ἀίλιακος*. Ἡ οὐράνωση τοῦ *λ* στὸ τελευταῖο δύσκολα ἐξηγεῖται φωνητικὰ καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ σὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση (*ἥλιος*, *ἀι-Αίας*;). Τὸ οὐσ. *ἀιλάκι* εἶναι ὑποκοριστικὸ τοῦ **ἀίλιακας*. Ὁ Κ. Καραποτόσογλου¹³ παράγει τὶς *λ. ἀιλάκι* καὶ *ἀίλιακος* ἀπὸ τὸ τουρκ. '*ulleyk* «1) ὁποιοδήποτε περιελισσόμενο, ἀναρριχώμενο φυτὸ, ὅπως τὸ *Convolvulus arvensis*, 2) *Rubus fruticosus*, 3) *Rubus idaeus*».

41. ἀναθολιάζω, ἀναφουφουλιάζω

«ἀναθολιάζω ἀμαρτ. ἀνιθουλιάζω Ἰμβρ. Σαμοθρ.

Ἐκ τῆς προθ. ἀνά καὶ τοῦ ρ. θολιάζω.

Ἐξογκώνω τὰ διὰ τῆς μακρᾶς συμπίεσεως συμπυκνωθέντα γεμίσματα τῶν προσκεφαλαίων καὶ στρωμνῶν διακινῶν καὶ ἀνατινάσσων καὶ πλήττων αὐτὰ διὰ τῶν χειρῶν ἢ ράβδου, τὰ κάμνω τρόπον τινὰ θολωτά, φουσκωτά...» (*IANE*, τ. Β', 44).

«ἀναφουφουλιάζω σύνθη. ἀναφουλιάζω Πελοπν. (Μάν.) ἀνιθουλιάζω Ἰμβρ.

Ἐκ τῆς προθ. ἀνά καὶ τοῦ ρ. φουφουλιάζω. Ὁ τύπος ἀναφουλιάζω καθ' ἀπλολ., ὁ δὲ ἀνιθουλιάζω ἐξ ἀμαρτ. ἀνεθουλιάζω < ἀνεφουλιάζω. Διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τοῦ φ καὶ θ πρβ. φυλακῆ-θυλακῆ, θεός-φεός κττ.

1) Ἀναφουφουλιάζω 1, ὁ ἰδ., σύνθη.: Ἀναφουφουλιάζω τὸ στρώμα - τὸ προσκέφαλο...

2) Ἀναφουφουλιάζω 2, ὁ ἰδ., Ζάκ. Πελοπν. (Ἄρκαδ.) — Λεξ. Πρω. Δημητρ.: Ἀναφουφουλιάζει ἢ κόττα Ἄρκαδ. Μετοχ. ἀναφουφουλιασμένος = ὁ ἠνωρθωμένος, ἐπὶ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς» (*IANE*, τ. Β', 158).

Εἶναι φανερὸ πὼς πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια λέξη γραμμὴν κατὰ λάθος σὲ δύο

9. *Andriotis Lex.*, 379.

10. Δ. Κρεκούκια, Ἀρχαιοπινῆ τοπωνύμια Λευκάδας, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 15 (1985) 50.

11. *Andriotis Lex.*, 389.

12. Δ. Κρεκούκια, ὁ.π.

13. Κ. Καραποτόσογλου, ὁ.π.

λήμματα. Σωστή είναι ή έτυμολογία που προτείνεται στο πρώτο λήμμα. Το *αναφουρουλιάζω* προέρχεται, με αναδιπλασιασμό τής πρώτης συλλαβής, από το *αναφουλιάζω*, κι αυτό από το *αναθολιάζω* με τροπή $\varphi > \theta$.

42. ἀ ν ε β α τ ό ρ ι ο

«ἀνεβατόριο τό, 'Ελευσ.

'Εκ τοῦ οὐσ. *ἀνεβάτορας.

'Ὡς τεχνικός ὄρ. μηχανήμα διὰ τοῦ ὁποίου μεταφέρεται τι εἰς ὑψηλότερον διαμέρισμα τοῦ ἐργοστασίου...» (*LANE*, τ. Β', 172).

Κατὰ τή γνώμη μου, ή λ. *ἀνεβατόριο* προέρχεται ἀπό τὸ ἰταλ. *elevatore*, πού ἔχει τήν ἴδια σημασία, με παρετυμολογική επίδραση τοῦ *ἀνεβάζω*.

43. δ σ β ό ς, γ έ σ ι κ ο ς

«ἀσβός ὁ, πολλαχ. *ἄσβος* Βιθυν. Ἡπ. Πελοπν. ('Αχαῖα Ἡλ. Κόκκιν. Κορινθ. Κυνουρ. Μεσσ.) — ΑΚΚαρκαβίτα. Ζητιῶν. 160 Ἀρχαιολόγ. 40— *Λεξ. Αἰν. Μπριγκ. Βλαστ.* 420 Πρω. Δημητρ. *ἄσβους* Ἡπ. (Ζαγόρ. κ.ά.) Θεσσ. Μακεδ. (Καταφύγ.) Στερελλ. (Αἰτωλ. Εὐρυταν.) *γιάσβους* Μακεδ. (Βλάστ. Βογατσ. Σιάτ.) 'ιάσβους Μακεδ. (Βλάστ.) *ἄσβιος* *Λεξ. Βλαστ.* 420 *ἄζος* *Λεξ. Μ.* 'Εγκυκλ. *ἄζος* *Λεξ. Κίνδ* Λεγρ. Βλαστ. 420 *χάζος* Ἀττικ. *ἔσβος* ΣΓρανίτα. Ἄγρια καί ἡμερ. 42 *ἔσβος* Λευκ. Πελοπν. ('Ανδρίτα. Ἀχαῖα Δημητσάν. Μεσσ. Παππούλ. Τριφυλ.) — ΚΧατζοπ. Ἄννιῶ 73 *ἔσβους* Ἡπ. Στερελλ. (Κεφαλόβρ. Φθιώτ.) *ἔσγους* Μακεδ. (Σισάν.) *ἔζους* Μακεδ. (Καστορ.) *ὄσβος* Πελοπν. (Μάν.)— *Λεξ. Πρω.*

'Εκ τοῦ μεσν. οὐσ. *ἄσβος*, ὁ παρά τῷ Μυρεψῶ. 'Ιδ. Δουκ. ἐν λ. Πβ. καί Πουλλολόγ. στ. 608 (ἐκδ. G.Wagner σ. 197)· σκουληκόασβε με τήν κάππαν». Περί τής λ. ἰδ. ΜΣτεφανίδ. ἐν Λεξικογρ. Ἀρχ. 5 (1918/20) 72 κέξ.

1) Τὸ θηλαστικὸν τρόχος ὁ κοινός (*meles taxus*) τής τάξεως τῶν ἀρκτιδῶν (*urridae*)... Συνών. *ἄρκαλος*, *ἀσβούνι*. β) Τὸ δέρμα τοῦ τρόχου χρήσιμον πρὸς κατασκευὴν γουναρικῶν Ἀθῆν. κ.ά. 2) Τὸ ἀκανθότριχον ζῶον ὕστριξ ὁ λοφιοφόρος (*hystrix cristata*) τής τάξεως τῶν τρωατικῶν (*rodentia*), ὅμοιον πρὸς τὸν ἀσβὸν καὶ τὸν ἀκανθόχοιρον Μακεδ. (Καστορ. Σισάν.) κ.ά. 3) Τὸ ἔντομον ρυγχίτης ὁ κωνικός (*rhynchites conicus*) τής τάξεως τῶν κολεοπτέρων (*coleoptera*) ἀμπελοφθόρον, ὁ τῶν ἀρχ. ἱξ, τοῦ ὁποίου ή κάμπη μέλαινα χνουδατὴ *Λεξ. Περίδ. Βυζ. Λεγρ. Μπριγκ. Βλαστ.* 438» (*LANE*, τ. Γ', 155).

«γέσικος ὁ, ἀμάρτ. γέσ'κουσ Θράκ. (Σουφλ.)

'Αγνώστου ἐτύμου.

'Ὁ ἀκανθόχοιρος» (*LANE*, 5, 38).

Στὸ πρῶτο λήμμα περιέχονται δύο λέξεις διαφορετικῆς προέλευσης. Ἡ μία με τή σημασία «τρόχος ὁ κοινός» προέρχεται, ὅπως εἶχε σωστά ὑποδείξει ὁ G. Meyer¹⁴ ἀπὸ τὸ σλαβ. *jaznǎ* «Dachs» ή δεύτερη με τή σημασία «τὸ ζῶον ὕστριξ ὁ λοφιοφόρος, ὅμοιον πρὸς τὸν ἀσβὸν καὶ τὸν ἀκανθόχοιρον» ἀνάγεται στὸ βουλγ. *ež* «σκαντζόχοιρος»¹⁵. Οἱ τύποι γέσικος καὶ ἔσγους προέρχονται ἀπὸ τὸ *ežko* ὑποκορ. τοῦ *ež*.

14. G. Meyer, *Neugriechische Studien II*, 26-27.

15. *BER* 1, 481.

44. ἄ τ σ α λ ὶ ν ω

«ἀτσαλώνω (I) πολλαχ. Μέσ. ἀτσαλώνομαι Μύκ.

Ἐκ τοῦ οὖσ. ἀτσάλι. Ἡ λ. καὶ παρὰ Σομ.

1) Στομώνω διὰ χάλυβος σιδηροῦν τι ἐργαλεῖον, οἶον πέλεκυν, σκαπάνην, μάχαιραν κττ.: Ἀτσαλώνω τὸ μαχαίρι - τὸ τσεκούρι κττ. Συνών. ἀτσαλιζῶ 1. β) Μεταφ. κάμνω τι ἰσχυρόν, ἄκαμπτον... 2) Μέσ. διατελῶν ὑπὸ δίαιταν τρώγω ἐπιβλαβεῖς τροφάς Μύκ.» (IANE, τ. Γ', 277).

«ἀτσαλώνω (II) Κεφαλλ. Χίος.

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἀτσαλος. Ἡ λ. καὶ παρὰ Δουκ. (λ. ἀτζάλιν).

Ρυπαίνω, μολύνω Κεφαλλ. Χίος: Μούτρο ἀτσαλωμένο Κεφαλλ. || Φρ. Τὴν ἀτσάλωσε (ἔπαθεν ἀφροδίσιον πάθος) Κεφαλλ. Ἡ σημ. καὶ παρὰ Δουκ.» (IANE, τ. Γ', 277).

Ἡ σημασία «διατελῶν ὑπὸ δίαιταν τρώγω ἐπιβλαβεῖς τροφάς» ἀνήκει στὸ ἀτσαλώνω «ρυπαίνω, μολύνω». Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. βουλγ. *galatja* «λερώνω» — *iz-galatja* «τρώω λαδερὰ σὲ περίοδο νηστείας»¹⁶.

45. β α σ ι λ ἄ δ ι α

«βασιλάδια τᾶ, ἄμαρτ. βασ'λάδια Θράκ. (Ἀδριανούπ.).

Πιθανῶς ἐκ' τοῦ οὖσ. βασιλάς.

Ἄραβόσιτος. Συνών. ἰδ. ἐν λ. ἀραποσίταρο 1» (IANE, τ. Γ', 472).

Ἄ Β. Σκουβαρᾶς¹⁷ συνδέει τὴ λέξη μὲ τὸ σλαβ. *vlasulja* «φενάκη, περούκα».

Ἡ ἐτυμολογία ποῦ προτείνουν οἱ συντάκτες τοῦ IANE εἶναι ὀρθή. Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ βουλγ. *carenica* «ἀραβόσιτος», ποῦ εἶναι παράγωγο τῆς λ. *car* «βασιλιάς».

46. β ὀ θ υ λ α

«βόθυλα ἦ, Ἰν.

Πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἀρχ. βόθυνος = βόθρος.

Τὸ ἰνίον τοῦ κρανίου (IAP₁, 190).

Ἡ παραγωγή ἀπὸ τὸ βόθυνος εἶναι σωστή. Ἡ λέξη ἀπαντᾶ καὶ στὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ μορφή βόθυλας «Grube¹⁸». Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὴ λ. γούβα ποῦ στὰ Φάρασα ἀπαντᾶ μὲ τὴ σημασία «τράχηλος, σβέρκος»¹⁹.

47. β ο ι δ ἄ ς

«βοιδᾶς ὁ, Μακεδ. Πελοπν. (Κορινθ. Τριφυλ.) Τῆν. κ.ἀ. βουδᾶς Εὔβ. βουγδᾶς Σίφν. βοᾶς Ρόδ. βούιδας Μύκ. Θηλ. βουιδού Μύκ.

Ἐκ τοῦ οὖσ. βόιδι καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως -ᾶς.

16. BER 1, 225.

17. Β. Σκουβαρᾶ, Ἰγνηλατώντας τις λέξεις, Βόλος 1957, σ. 18.

18. Andriotis Lex., 179.

19. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων, Ἀθήνα 1948, σ. 60.

Α) Κυριολ. 1) Φύλαξ βοῶν, βουκόλος ἔνθ' ἄν. Συνών. *βοιδαρᾶς, βοιδάρις, βοιδοβοσκός, βοιδολάτης, βοιδοσκάρης, βοιδοφυλάχτης*. 2) Κτήτωρ βοῶν Σίφν. 3) *Ἐμπορος βοῶν Μακεδ. 4) Κρεοπώλης Πελοπν. (Τριφυλ.) 5) Ταῦρος Ροδ. (*IANE*, τ. Δ', 14).

Τὸ ροδιακὸ *βοᾶς* «ταῦρος» παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *boğa* «bull»²⁰. Ἡ τουρκικὴ λέξις ἀπαντᾷ στὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα καὶ ὡς *μπουγάς*²¹.

48. β ο τ ὀ ὄ ο υ

«βοτθίου Τσακων.

Κατὰ ΜΔέφνερ Λεξ. 76 ἐκ τοῦ ἀρχ. *οἰστρώ*. Κατὰ Γ' Αναγνωστόπ. ἐν Byzant. Zeitschr. 25,370 ἡ ἐτυμολογία αὕτη ἀπίθανος.

Καταλαμβάνομαι ὑπὸ οἰστρου, οἰστρηλατοῦμαι, ἐπὶ ζώων» (*IANE*, τ. Δ', 49).

*Ἴσως ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ **βουτρίω* (< *βοῦς* + *τρύω*) μὲ κανονικὴ στὴν τσακωνικὴ τροπὴ *τρ* > τῶ²². Γιὰ τὸ σχηματισμὸ καὶ τὴ σημασία τῆς λέξεως πρβ. *βου-τύπος* «οἰστρός»²³.

49. β ο υ ρ β ο υ λ ί ζ ω

«βουρβουλίζω Ἄμ. || Ἄγνωστου ἐτύμου.

1) Κόπτω εἰς τεμάχια, 2) λεπτόνω» (*ΙΑΠ*, 196).

Τὸ ρ. *βουρβουλίζω* παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρβελίζω «zerstückeln, zerschneiden»²⁴. Γιὰ τὴν ἐπανάληψη τοῦ β τῆς δεύτερης συλλαβῆς στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως πρβ. *ἴλερη* > *λίλερη*, *ἀρχάγγελος* > *χαρχάγγελος* κ.ά.²⁵. Ἡ τροπὴ τῶν α καὶ ε σὲ ου ὀφείλεται στὴν ἐπίδραση τοῦ παρακείμενου χειλικοῦ β²⁶.

50. β ρ ά χ α λ ο

«βράχαλο τὸ Ἴν. || Ἄγνωστου ἐτύμου.

Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν πτεριδοειδῶν» (*ΙΑΠ*, 202).

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ διαλ. *βράχλο* «Farnkraut»²⁷ μὲ ἀνάπτυξη εὐφωνικοῦ α. Ἡ λ. *βράχλο* ἀνάγεται στὸ ἡσυχιανὸ *βλᾶχρον* «πόα τις, ποὺ εἶναι παράλληλος τύπος τοῦ *βλῆχρον*, *βλῆχνον* «πτέρις».

20. N. C. Hony-Fahir İz, *Turkish-English Dictionary*, Oxford 1972², σ. 44.

21. Κ. Κουκκίδη, Λεξιλόγιον ἑλληνικῶν λέξεων παραγομένων ἐκ τῆς τουρκικῆς, *Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ* 25 (1960) 153.

22. H. Pernot, *Introduction à l'étude du dialecte tsakonien*, Paris 1934, σ. 20.

23. *LSJ* 327.

24. *Andriotis Lex.*, 151.

25. Μ. Φιλήντα, *Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνική*, τ. 2, σ. 78.

26. Χ. Συμεωνίδη, Χείλωση στὴ Μεσαιωνικὴ καὶ Νέα Ἑλληνικὴ, *Βυζαντινὰ* 4 (1972) 237-252.

27. *Andriotis Lex.*, 117.

51. β ρ ό λ ο ς

«βρόλος ὁ Ἴν. || Ἄγνωστου ἐτύμου.
Δυσοσμία ἐκ σήψεως ἢ ἀποσυνθέσεως (IAP₁, 203).

Ἡ ποντιακὴ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. βδόλος «stench, stink»²⁸ μὲ τροπὴ β > ρ ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ συνώνυμου βρόμα.

52. γ ε σ ί λ ι

«γεσίλι τό, Θράκ. (Πλάγ.) Καππ. (Φάρασ).
Πιθαν. ἐκ τοῦ Τουρκ. yeşil = πράσινος.
Γέσι, τὸ ὄπ. βλ., ἐνθ' ἄν.: Ἡ λίμνη εἶχε κολέβες ἀγριόπαπιες, γεσίλιμα (κολέβες = μαῦρες ἀγριόπαπιες μὲ ἄσπρη μύτη) Πλάγ.» (IANE, τ. Δ', 38).

Ἡ λέξι εἶναι πράγματι τουρκικῆς προέλευσης. Προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. yeşil «πράσινη πάπια»²⁹.

53. γ ι α γ κ ά σ η ς

«γαγκάσης ἐπίθ. Πελοπν. (Τρίκκ.) γαγκάσ'ς Θεσσ. (Πήλ.) γαγκάης Πόντ. (Τραπ.)
γαγκάζης Ἴων. (Βουρλ.) Θηλ. γαγκάζαινα Πόντ. (Τραπ.)
Ἐκ τοῦ Τουρκ. yankak = φλύαρος, ἀκαιρολόγος.

1) Αὐτὸς ὁ ὅποιος φωνάζει ὑπερβολικά, ὁ θορυβοποιὸς Πόντ. (Τραπ.) 2) Δύστροπος, φίλερις Θεσσ. (Πήλ.) Πελοπν. (Τρίκκ.) 3) Ὁ ἀρεσκόμενος νὰ πειράζη, νὰ ἐνοχλῇ τοὺς ἄλλους Ἴων. (Βουρλ.) Πελοπν. (Τρίκκ.) β) Ραδιοῦργος Ἴων. (Βουρλ.)» (IANE, τ. Ε', 66).

Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. yankak «1) ἀπατεώνας, 2) ἄτακτος»³⁰.

54. γ ι α γ κ ι λ ι

«γαγκιλί ἐπίρρ. ἀμάρτ. γαγκιλίς Ἦπ. (Πάργ.)
Ἐκ τοῦ Τουρκ. yanılma = σφάλμα, λάθος.
Κατὰ λάθος, ἀσυναισθῆτως» (IANE, τ. Ε', 66).

Ἡ λέξι προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. yanılgi «σφάλμα, λάθος»³¹ μὲ μετάθεση τοῦ λ.

55. γ ι α ἱ λ α ε ύ ω

«γαϊλαεύω ἀμάρτ. γαγλαεύω Πόντ.
Ἐκ τοῦ οὐσ. γαϊλάς.
Παραθερίζω εἰς ὄρεινὸν μέρος» (IANE, τ. Ε', 69).

Τὸ ρῆμα προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ τουρκ. gaylamak «to pass the summer in a gaylâ»³².

28. LSJ 312.

29. DS 4255.

30. DS 4170.

31. Türkçe Sözlük, Ankara 1974⁶, 207.

32. H. C. Hony-Fahir İz, ὁ.π., 398.

56. γ ι α κ ί σ ι

«γιακίσι τό, άμάρτ. γιακίθ' Λέσβ. (Πολιχνίτ. κ.ά.)

Έκ τοῦ Τουρκ. *yakı* = ἐκδύριον.

Τὸ ταίριασμα, ἢ ἀρμονικότητα» (*IANE*, τ. Ε', 72).

Ἡ λ. γιακίσι προέρχεται ἀπὸ τουρκ. *yakıs* «angemessen sein, passen»³³.

57. γ ι α μ ο υ σ ά κ η ς, γ ι ο μ ο υ σ ά κ η ς

«γιαμουσάκης επίθ. άμάρτ. γιαμουσάκ'ς Θράκ. (Καρωτ.).

Έκ τοῦ άμάρτ. επίθ. γιαμούσης καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Τουρκ. *yamyassı*, καὶ τῆς ὑποκορ. καταλ. -άκης.

Ἦσυχος: Πάνι γιαμουσάκ'ς» (*IANE*, τ. Ε', 84).

«γιουμουσάκης ό, Λυκ. (Λιβύσσ.) γιαμουσάκ'ς Θράκ. (Σουφλ.)

Έκ τοῦ Τουρκ. *yumuşak* = μαλακός.

Ἄνθρωπος άσθενοῦς, μαλακοῦ χαρακτήρος...» (*IANE*, τ. Ε', 173).

Εἶναι φανερό πὼς ἔχουμε τὴν ἴδια λέξη γραμμένη κατὰ λάθος σὲ δύο διαφορετικὰ λήμματα. Ὁρθὴ εἶναι ἡ ἔτυμολογία ποὺ προτείνεται στὸ δεῦτερο λήμμα. Ὁ τύπος γιαμουσάκ'ς ἴσως προῆλθε ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ τουρκ. *yamyak* «βραδύς, νωθρός»³⁴.

58. γ ι α ρ α ν τ ί

«γαραντί τὸ Θράκ. (Σουφλ.).

Έκ τοῦ τουρκ. *garım* = διχοτόμος.

Τεχνητὸν κρητίδωμα κατασκευαζόμενον διὰ νά ἀνακόπητῃ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ» (*IANE*, τ. Ε', 99).

Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. *garıntı*³⁵, μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ τουρκικὴ λέξη ποὺ σημαίνει «διχοτόμος» εἶναι *garan*³⁶.

59. γ ι α τ σ ί

«γιατσι τό, Ἴων. (Βουρλ.) Κρήτ. Λυκ. (Λιβύσσ.) γιατσίν Κύπρ.

Έκ τοῦ Τουρκ. *yati* = κατάλις.

Τὸ ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς κατακλίσεως χρονικὸν διάστημα ἐνθ' ἄν. ...» (*IANE*, τ. Ε', 117).

Ἡ λ. γιατσι προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *yatsı* «time of going to bed»³⁷. Τῆς ἴδιας προέλευσης εἶναι τὸ βουλγ. *icija*³⁸ (< *eciya < *yatsı*), μὲ τὴν ἴδια σημασία.

33. M. Räsänen. *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki 1969, σ. 180.

34. *DS* 4158.

35. *DS* 4186.

36. Ἄ. Θεοφυλακτίδου, *Λεξικὸν τουρκοελληνικὸν* 1960, σ. 774.

37. H. C. Hony-Fahir İz, *δ.π.*, 397.

38. *BER* 2, 94.

60. γ ἰ ο ξ ο ὄ λ ι

«γοξούλι τό, Προπ. (Ἄρτάκ.)

Ἄγνωστου ἐτύμου.

Τὸ γνούδι ποὺ ἔχουν εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειάν των λίθοι σφηνωμένοι εἰς τὸ ἔδαφος...» (IANE, τ. Ε΄, 154).

Τὸ διαλ. γοξούλι προέρχεται ἀπὸ τὸ *γοξsul < γοξsun³⁹, yosul⁴⁰, διαλ. τύπους τοῦ τουρκ. yosun «toss»⁴¹.

61. γ ι τ ῖ ζ ω

«γιτίζω, γιτίζ-ζω Κῶς (Πυλ. Χῶρ.)

Ἐκ Τουρκ. τινὸς ἀγν. ρ. Πβ. yakışmak = ἐφαρμόζω.

Ταιριάζω, συμφωνῶ, ταυτίζω, ἀρμόζω, ἐφαρμόζω...» (IANE, τ. Ε΄, 180).

Τὸ ρ. γιτίζω προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀόριστο τοῦ τουρκ. uyamak «conform, fit, agree»⁴².

62. γ κ α β τ ζ ἰ ά

«γκαβτζιά ἦ, Θεσσ. (Καλλιπεύκ. Κρυόβρ. Συκαμν.) γκάβτζα Θεσσ. (Κρυόβρ.) γκαβτζιά Θεσσ. (Συκαμν.) γκαμπτζιά Θεσσ. (Κακοπλεύρ.) γκαβγκιά Χελδρ.-Μηλιαρ., Δημ. ὄνόμ. φυτ., 108 καμπτζιά Θεσσ. (Κακοπλεύρ.) γκαντζιά Θεσσ. (Κρυόβρ.) γκαγκτζιά Στερελλ. (Αἰτωλ.) γκαγκτζιά Θεσσ. (Μαυρέλ. Φωτειν.) Μακεδ. (Δεσκάτ.) γκαγκτσιά Μακεδ. (Καταφύγ.) γκαγκτζιά Μακεδ. (Σιάτ.) γκαγκατζιά Θεσσ. (Καλλιπεύκ.) γκαγκατσιά Μακεδ. (Βελβ.) γαψιά Χελδρ. - Μηλιαρ., Δημ. ὄνόμ. φυτ., 108.

Ἐκ τοῦ Κουτσοβλαχ. gâbjéu = εἶδος κραταίγου.

1) Τὸ φυτὸν Ροδῆ ἢ κυνορροδῆ (Rosa canina) τῆς οἰκογ. τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae) Θεσσ. (Κακοπλεύρ. Καλλιπεύκ. Καρυά Κρυόβρ. Συκαμν.) Μακεδ. (Δεσκάτ. Σιάτ.). Συνών. ἀγριορροδιά, ἀγριοτριανταφυλλιά 1. 2) Τὸ φυτὸν Κράταιγος ἢ μονόγυνος (Crataegus monogyna) τῆς οἰκογ. τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae) Θεσσ. (Κακοπλεύρ. Καλλιπεύκ. Συκαμν.) Συνών. γλογκιά.

Ἡ λ. και ὡς τοπων. ὑπὸ τοὺς τύπ. Γκαβτζιές Θεσσ. Γκαμπτζιά Θεσσ. (Κακοπλεύρ.) Γκαγκτζιά Ἠπ. (Ἄγναντ.)» (IANE, τ. Ε΄, 188).

Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ σλαβ. gvozd, gvozdej «καρφί»⁴³ μὲ μετάθεση τοῦ β. Ἡ σλαβικὴ λέξη πέρασε καὶ στὰ κουτσοβλαχικὰ ὡς guvozdu «épine riquant»⁴⁴. Ὅπως φανερώνει ἡ παρουσία τοῦ α στὴ θέση τοῦ σλαβ. ο πρόκειται γιὰ παλαιὸ δάνειο⁴⁵. Ὁ τύπος γκαγκτζιά προέρχεται ἀπὸ τὸ γκαβτζιά μὲ προχωρητικὴ ἀφομοίωση γκ-β > γκ - γκ. Ἡ προσπάθεια τοῦ Α. Μπουσμπόου-

39. DS 4286.

40. DS 4299.

41. H. C. Hony-Fahir İz, ὁ.π., 405.

42. H. C. Hony-Fahir İz, ὁ.π., 379.

43. Ètimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov, red. O.H. Trubačeva, τ. 7, σ. 185.

44. E. Scărlătoiu, Relații lingvistice ale aromânilor cu slavii de sud, București 1980, σ. 75.

45. Vl. Georgiev, Vokalnata sistema v razvoja na slavjanskite ezici, Sofija 1965, σ. 5.

κη⁴⁶ να παραγάγει τη λ. *γκαβτζιά* από το Ιταλ. *gazzia* (> *γαζία*) δέν εϋοδώνεται ούτε σημασιολογικά ούτε φωνητικά. Το κουτσοβλαχ. *gábjéu* είναι δάνειο από την ελληνική.

63. γ κ α γ κ ά ν ι

«γκαγκάνι τό, Ἄμοργ. Πελοπν. (Γέρμ.) *γκαγκάν*᾽ Θεσσ. (Συκαμν.) Μακεδ. (Ἄνασελ. Ἄρκοχώρ. Βέρ. Βόιον Βροντ. Δαμασκ. Δάφν. Κολινδρ. Λιτόχ. Νάουσ. Πελεκάν. κ.ά.) *καγκάνι* Ἄμοργ. *καγκάν*᾽ Θεσσ. *γκάγκανου* Μακεδ. (Κοζ.) *gagán*᾽ Λέσβ. (Πάμφιλ.) Σάμ. *gárganou* Σάμ. *γκαγκάρ*᾽ Μακεδ. (Δοξᾶτ.).

Ἐκ τοῦ οὗς. *γκάγκα* ἤ. Πβ. ἐξ ἐγγρ. Μυκόνου τοῦ 1670 ἐν Γ. Πετροπ., Νοταρ. πράξ. Μυκ., 1269, 4-5 «ὁ Πατέστος τοῦ Γκαγκάνη».

1) *Γκάγκα* 1, τὸ ὄπ. βλ., Μακεδ. (Ἄνασελ. Βόιον Δαμασκ. 2) *Γαδουράγκαθο* 1, τὸ ὄπ. βλ., Λέσβ. (Πάμφιλ.) Θεσσ. Μακεδ. (Βέρ. Βροντ. Δάφν. Δοξᾶτ. Κοζ.) Πελοπν. (Γέρμ.) Σάμ. ... β) *Κατ*᾽ ἐπέκτ. πᾶν εἶδος ἀκάνθης Μακεδ. (Ἄρκοχώρ. Κολινδρ.) Σάμ.: *Μπήκι* ᾽ς τοῦ *χέρ*᾽ ἓνα *γκαγκάν*᾽ Κολινδρ. γ) Ὁ καρπὸς τοῦ γαιδαράγκαθου Μακεδ. (Νάουσ.) 3) *Κατὰ πληθ.* *Γκαγκάνια* ὀνομάζονται σκωπτικῶς οἱ κάτοικοι τοῦ Λιτοχώρου ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωρίων Μακεδ. (Λιτόχ.) 4) Παντὸς εἶδους προεξοχὴ Μακεδ. (Πελεκάν. κ.ά.) β) *Λοφίον πετεινοῦ* Μακεδ. (Πελεκάν.) γ) Ἡ κλειτορίς τοῦ γυναικείου γεννητικοῦ ὄργάνου Μακεδ. 5) Βάρος ἐκ λίθου ἢ σιδήρου ἐξηρτημένον διὰ σχοινίου ἐκ τοῦ ὀπισθεν ἀντίου διὰ νὰ κρατῆ διὰ τοῦ βάρους του τεταμένον τὸν στήμονα Ἄμοργ. Συνών. *ἀνακρεμμισίδι* 1.

Ἡ λ. καὶ ὡς τοπων. ὑπὸ τὸν τύπ. Ἔ τοῦ *Gagánη* Κρήτ. (Βιάνν.)» (*LANE*, τ. Ε', 190).

Ἡ λέξη *γκαγκάνι* ἀπαντᾷ στὸ ἰδίωμα τῆς Πυλαίας Θεσσαλονίκης ὡς ᾽γάνι «ἀγκάθι»⁴⁷. Προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀκάνιον· ἀκάνθιον τοῦ Ἡσύχιου, ὑποκορ. τοῦ μεταγρ. *ἄκανος*. (> διαλ. *ἄγανο*, *ἀγανός*) «Distelart, Atractylis gummiifera; dorniger Fruchtkopf»⁴⁸, μὲ ἐπανάληψη στὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ συμφώνου τῆς δεύτερης *θ* - *g* (<κ) > *g* - *g*. πρβ. *ἴλερη* > *λίλερη*, *ἀβατσινιά* > *βαβατσινιά* κ.ἄ.⁴⁹.

64. γ κ α ρ λ ί τ σ α, γ κ ο υ ρ λ ί τ σ α

«*γκαρλίτσα* ἤ, Μακεδ. (Βέρ.) *γκαρλίτσα* Μακεδ. (Βλάστ. Καστορ.) *γκουρλίτσα* Ἡπ. (Νεβρόπ.) Μακεδ. *γουρλίτσα* Α. Ρουμελ. (Στενήμαχ.) Θεσσ. (Καλαμπάκ.) *γκουρλίτσα* Μακεδ. (Βελβ. Βλάστ.) Στερελλ. (Φθιώτ.) *γκιρλίτσα* Θράκ. (Σουφλ.) — Γ. Ψάλλη, Ἄρρώστιες, 77 *σγκουρλίτσα* Μακεδ. (Βόιον) *ζγουρλίτσα* Μακεδ. (Λιμπίν.) *γκζουρλίτσα* Μακεδ. (Βλάστ.).

Ἐκ τοῦ Βουλγ. *gárlícia* = *κυνάγχη*. Βλ. G. Meyer, Neugr. Stud. 2,22.

Ἐπὶ ἀνθρώπων ἢ ζώων (χοίρων καὶ κυνῶν), πάθησις τοῦ λαίμοῦ... β) Πάθησις τοῦ χοίρου, κατὰ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται σπυρὶ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν ἢ τὸν οὐρανίσκον. γ) Αἱμορραγικὴ σηψαιμία τῶν βουβάλων, βοῶν καὶ τῶν χοίρων Γ. Ψάλλη, ἐνθ' ἄν.» (*LANE*, τ. Ε', 207).

«*γκουρλίτσα* ἤ Μακεδ. (Γρεβεν. κ.ά.) *γκιρλίτσα* Θράκ. (Ἄμόρ.) κ.ά.

46. Ἄ. Μπουσμπούκη, Λέξεις τοῦ ἑλληνο-ιταλικοῦ γλωσσικοῦ χώρου, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 15 (1985) 38-41.

47. Ἀπὸ προσωπικὴ συλλογὴ.

48. *Andriotis Lex.*, 77.

49. Μ. Φιλίντα, ὀ.π., σ. 78.

Ἐκ τοῦ Κουτσοβλαχ. *gurlića* = ὑμενοκυνάγχη ἢ διφθεριτικὴ λαρυγγίτις Πβ. τὸ Βουλγ. *gurlica* καὶ *grelutsa*.

Ἀσθένεια τῶν χοίρων κατὰ τὴν ὁποίαν διογκοῦνται οἱ περὶ τὸν λαϊμὸν ἀδένες ἐνθ' ἄν.» (*IANE*, τ. Ε', 248).

Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια λέξη πού γράφτηκε σὲ δύο λήμματα. Σωστὴ εἶναι ἡ ἐτυμολογία πού προτείνεται στὸ πρῶτο λῆμμα. Οἱ διαφορὲς στὸ φωνῆεν τῆς πρώτης συλλαβῆς ἀντικατοπτρίζουν ἀνάλογες διαφορὲς σὲ σλαβικὲς διαλέκτους.

65. γ κ ε ρ ε μ έ ζ ι

«γκερεμέζι τό, Ἡπ. (Πάργ.) Πελοπν. (Μαζαίικ. Σιβ. Σουδεν.) γκεριμέζι Πελοπν. (Βαλτέτσ.) γκιριμέζι Ἡπ. (Παραμυθ.) ντζερεμέζι Πελοπν. (Κόρινθ.) ντερεμέζι Εὔβ. (Ἄκρ.) περεμέζι Πελοπν. (Φεν.)

Ἐκ τοῦ Κουτσοβλαχ. *girimé* = εἶδος τυριοῦ β' ποιότητος.

1) Γάλα, τὸ ὁποῖον ἀλατιζόμενον καὶ βραζόμενον διατηρεῖται ἐντὸς ἀσκοῦ, ὅπου συμπυκνώνεται ὀλίγον καὶ τρώγεται κατόπιν ὡς τυρὸς ἐνθ' ἄν. Συνών. *ἀρμη* 4, *ἀρμόγαλα*, *ἀρμούζι*, *γαλοτύρι* 1, *σαλποτύρι*, 2) Ὀξύγαλα πηγμένον Ἡπ. (Πάργ.) Συνών. *γισούρι*, *μαρκάτι* (*IANE*, τ. Ε', 215).

Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. *göremez* «1) πρωτόγαλα 2) μεῖγμα ἀπὸ φρέσκο καὶ ξινὸ γάλα πού τρώγεται μὲ ψωμί»⁵⁰, περσικῆς προέλευσης.

66. γ κ ι ο ζ ε ν τ ί ζ ω

«γκιοζεντίζω Θράκ. (Καλαμ.) γκιοζεδίζω Βιθυν. (Κατιρ.) κιοζετίν-νου Λυκ. (Λιβύσσα)

Ἐκ τοῦ Τουρκ. *gözdirmek* = προσηλῶ τοὺς ὀφθαλμούς.

Παρατηρῶ, προσέχω, περιποιοῦμαι, φροντίζω, ἐνθ' ἄν.» (*IANE*, τ. Ε', 220).

Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *gözetmek* «mind, take care of, look after, watch»⁵¹.

67. γ κ ι ό ξ ι

«γκιόξι τό, Ἡπ. (Αύλοτοπ. Δερβίτσ. Δίβρ. Κόσκιν. Λάοκα Σούλ. Μαργαρ. Τσαμαντ.) γκιόξι Ἡπ. (Ἄρτοπ. Ζαγόρ. Κουκούλ. Κρουπ. Σχωρ.) γκιόκος Ἡπ. (Πρέβ.) κιόνξι Πόντ. γκιόσ Ἡπ. (Ζαγόρ.) γκιόξη ἦ, Ἡπ. (Μαργαρ.)

Ἐκ τοῦ Ἀλβαν. *gjoks* = στῆθος, θώραξ.

1) Ἰδία κατὰ πληθ., τὸ στῆθος, τὸ στέρνον ἐνθ' ἄν. β) Μεταφ., δύναμις, ἰκανότης» (*IANE*, τ. Ε', 221).

Ὅπως γίνεται φανερὸ καὶ ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ ἐξάπλωσὴ τῆς (Ἡπειρος, Πόντος), ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *göğüs-gsü* «Breast, chest, bosom»⁵².

Ἡ τουρκικὴ λέξη πέρασε καὶ στίς ἄλλες βαλκανικὲς γλῶσσες πρβ. ἄλβ. *gjoks*⁵³, βουλγ. *gjujus*⁵⁴, *gjujs*⁵⁵.

50. *DS* 2159.

51. H. C. Hony-Fahir *İz*, *δ.π.*, 125.

52. H. C. Hony-Fahir *İz*, *δ.π.*, 122.

53. *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*, τ. I, Prishtinë 1981, σ. 624.

54. *BER* 1, 309.

55. *BER* 1, 309.

68. γ κ ι ο υ λ β ί

«γκιουλβι τό, Προπ. (΄Αρτάκ.) γιουλβι Λέσβ. (Πλομάρ.) γιουλουβι Θράκ. (Μαρών.) γιουλουβι Θράκ. (Μακεδ.) κλούφι Μακεδ. (Βελβ.)

΄Αγνώστου ἐτύμου.

Σανίς ἐπὶ τοῦ τοίχου Λέσβ. (Πλομάρ.) Προπ. (΄Αρτάκ.) Θράκ. (Μαρών.) Μακεδ. (Βελβ.)... Συνών. *ράφι*. β) Κόιλωμα ἐντὸς τοῦ τοίχου πρὸς ἐναπόθεσιν ἀντικειμένων Θράκ. (Μάδυτ.) Μακεδ. (Βελβ.)» (*IANE*, τ. Ε΄, 225).

Ἡ ἑλληνικὴ λέξις συνδέεται μὲ τὸ τουρκ. διαλ. *gelni, gilni* «ράφι»⁵⁶.

69. γ κ λ ο β ί τ σ α γ κ ο υ μ π λ ί τ σ α

«γκλοβίτσα, ἦ, Ἡπ. (΄Αργυρόκ.), γλομπίτσα Ἡπ. (Δερβίτσ.).

΄Αγνώστου ἐτύμου.

Δοχεῖον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον πῆζουν τὸ τυρὶ...» (*IANE*, τ. Ε΄, 233).

«γκομπλίτσα ἦ, Ἡπ. (Λάκκ. Σούλ.) γκουβλίτσα Ἡπ. (Λειά) γκοπλίτσα Ἡπ. (Μαργαρ.) γκλομπίτσα Ἡπ. (΄Αργυρόκ.) γλομπίτσα Ἡπ. (Δερβίτσ.).

Ἐκ τοῦ Σλαβ. *kobelj*. Βλ. G. Meyer, *Neugr. Stud.* 2,36.

Δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου πῆζουν τὸ τυρὶ ἔνθ' ἄν.» (*IANE*, τ. Ε΄, 247).

Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ δύο διαφορετικὲς μορφὲς τῆς ἴδιας λέξεως, πού κατὰ λάθος βρέθηκαν σὲ δύο χωριστὰ λήμματα. Ἡ λέξις πού ἐξετάζουμε προέρχεται ἀπὸ τὸ βουλγ. *koblica*⁵⁷, ὑποκοριστικὸ τοῦ *kobel* «δοχεῖο γιὰ τὸ γάλα».

70. γ κ λ ο μ π ά ρ η ς

«γκλομπάρης ό, Ἡπ. (Παλάσ.) Πληθ. γκλομπαράιοι Ἡπ. (Παλάσ.).

Ἐκ τοῦ οὗσ. γκλόμπα.

Ἐπόπτης ἀγροφυλάκων, ἀγρονόμος: *Πέρασαν οἱ γκλομπαράιοι*» (*IANE*, τ. Ε΄, 333).

Ἡ λ. *γκλομπάρης* προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ σλαβ. *globar* «αὐτὸς πού συλλέγει τὰ πρόστιμα γιὰ ζημίες πού ἔγιναν»⁵⁸.

71. γ κ ο λ ι ο κ ο υ ν ι ά γ κ ο λ ι ό κ ο υ ν ο

«γκολιγκουνιά ἦ, ἐνιαχ. γκουλιουκ'νιά Θράκ. (Σουφλ.) γκουλουγκανιά Θράκ. (΄Ελληνο-χώρ.)

Ἐκ τοῦ οὗσ. γκολόκουνο.

Ἄγρια τριανταφυλλιὰ, ἔνθ' ἄν.» (*IANE*, τ. Ε΄, 236).

«γκολόκουνο τό, ἐνιαχ. γκουλόκ'νου Θράκ. (Σουφλ. Φέρ.).

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. γκόλος καὶ τοῦ οὗσ. κουνί.

Ἄο κόκκινος καρπὸς τῆς ἀγρίας τριανταφυλλιᾶς ὁ ἀπομένω ἐπὶ τοῦ μίσχου τοῦ ρόδου μετὰ τὴν πτώσιν τῶν πετάλων τοῦ ἔνθ' ἄν.» (*IANE*, τ. Ε΄, 236-37).

56. *DS* 2078.

57. *BER* 1, 501.

58. *BER* 1, 250.

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ βουλγ. *glogina* «Gataegus»⁵⁹ καὶ τὴν κατάλ. -ιά. Καὶ στὶς τρεῖς μορφές τῆς λέξεως ἔχουμε παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ ἐπιθ. γκόλιους «γυμνός». Ἡ λ. γκολιόκουνο προέρχεται ἀπὸ τὸ γκολιοκουνιά.

72. γ κ ο ύ λ ι α

«γκούλια ἦ, Μακεδ. (Δοξᾶτ.).
Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἐπιθ. γκόλιος = γυμνός.
Γαλλοπούλλα, τὸ ὑπ. βλ.» (*IANE*, τ. Ε', 246).

Ἡ λέξις συνδέεται μὲ τὸ βουλγ. *gulja* «γαλοπούλα»⁶⁰. Ἡ βουλγαρικὴ λέξις εἶναι ἠχοποιημένη καὶ εἶναι δυνατὸ τὸ διαλ. γκούλια νὰ σχηματίστηκε ἀνεξάρτητα στὴν ἑλληνικὴ, πάνω στὴν ἴδια ἠχητικὴ βάση.

73. γ κ ο ύ π ι ζ α

«γκούπιζα ἦ, ἑνιαχ. γκούπ'ζα Μακεδ. (Βόιον Δαμασκ.) κούπ'ζα Στερελλ. (Δεσφ.) γκούμπ'ζα Μακεδ. (Γήλοφ. Δασοχώρ. Δεσκάτ. Τρικοκκ. κ.ά.) γούβ'ζα Α. Ρουμελ. (Καβακλ.) Θεσσ. (Καλαμπάκ.) γούβ'σα Θεσσ. (Καλαμπάκ.).

Ἐκ τοῦ Σλαβ. *gubezi* = κοιλότης κορμοῦ δένδρου, *κουφέλα*

1) Ξύλινον βαθὺ ποιμενικὸν πινάκιον Α. Ρουμελ. (Καβακλ.) Θεσσ. (Καλαμπάκ.) Μακεδ. (Βόιον Γήλοφ. Δαμασκ. Δασοχώρ. Δεσκάτ. Τρικοκκ. κ.ά.): Ἡ γκούμπ'ζα γένιτι ἀπὸ δένδρου, φηλιά, σφιντάν' κί καρζά κί άλλα ζύλα Δασοχώρ. 2) Τὸ ἱνιακὸν ὄστοῦν Στερελλ. (Δεσφ.) Συνών. κούτικας» (*IANE*, τ. Ε', 246).

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀλβ. *kurëz*, -a ὑποκοριστικὸ τοῦ *kurë* «1) κούπα, 2) βαθὺ πῆλινο πιάτο, 3) κλειδοπίνακο, πινάκι, 4) ἡμισφαιρικὸ κόκαλο στὸ γόνατο ἢ στὸ κεφάλι»⁶¹.

74. γ κ ρ έ θ ι

«γκρέθι τό, Πελοπν. (Κόρινθ.) γκρέδι Πόρ.
Ἐκ τοῦ Ἀλβαν. *grenxë* ἢ *grezë* = σφήκα.
Μεγάλη σφήκα, ἐνθ' ἄν. Συνών. σκούρκος, *σερσέγκι*» (*IANE*, τ. Ε', 252).

Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀλβ. *greth*, -i «μεγάλη σφήκα»⁶².

75. γ λ ο υ μ π ό κ ο ς

«γλουμπόκος ὁ, ἑνιαχ. γλoubόκος Πελοπν. (Ξεχώρ.)

Ἐκ τοῦ Σλαβ. *globz* = λάκκος.

Μικρὸν κοίλωμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὅπου συγκεντροῦνται ὄμβρια ὕδατα: Πιάσε τὸ κατσαρόλι τσαὶ βάλε ἀπὸ τὸ γλoubόκο λίγο νερὸ νὰ πῶ» (*IANE*, τ. Ε', 315).

Τὸ διαλ. γλουμπόκος προέρχεται ἀπὸ τὸ σλαβ. *glǎbok* «βαθύς»⁶³.

59. *Rečnik na Bǎlgarskija ezik*, Sofija 1978, τ. 3, σ. 300.

60. *BER* 1, 294.

61. *Fjalor*, ὁ.π., 919.

62. *Fjalor*, ὁ.π., 572.

63. *BER* 1, 253.

76. δ υ μ α γ γ ε ἴ ο ν

«διμαγγεῖον τό, Χαλδ.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον.

Περφισιωμένος ἄσκαυλος» *ΙΑΠ*₁, 267).

Πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. *διμαγγεῖον* εἶναι τὸ ἐπίθ. *δίδυμος*. Γιὰ τὴν ἀποβολὴ τῆς πρώτης συλλαβῆς πρβ. *διδυμάριν* > *δυμάριν*⁶⁴. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

77. ἐ β ρ ι ῥ τ ἑ

«ἐβριῥτὲ ἡ, Χαλδ. ἀφριστὸς ὁ, Ἰν.

Λέξις ξένη, πιθανῶς Τουρκική.

1) Εἶδος σπιτικῶν μακαρονίων 2) Σούπα ἀπὸ σπιτικά μακαρόνια» (*ΙΑΠ*₁, 281).

Ἡ λ. *ἐβριῥτὲ* προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. *envrüste*⁶⁵, τουρκ. *eriste* «hand-made thin noodles»⁶⁶ < περσ. *rišta* «thread, anything twisted, as a match, candle-wick, linstock; slices of paste put in soup, macaroni»⁶⁷.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

78. ἐ ξ ο ὄ ρ α ς

«ἐξούρας ἐπίρρ. Κοτ. || Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον.

Ἐξω ἔξω, ρηγά» (*ΙΑΠ*₁, 311).

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

79. ἐ ξ ω δ ρ ό μ ι

«ἐξωδρόμι τό, ἀμάρτ. δζωδρόμι Ἰν.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

Ἐπίθ. Ἐπιτατικὸν ἀριθμητ. δύο καὶ τὸ οὐσ. ἀγγεῖον. Ἐν δεχτοῦμε ὡς α' συνθετικὸ τῆς λέξεως τὸ ἀριθμητ. *δύο*, ἡ παρουσία τοῦ μ παραμένει ἀνεξήγητη.

Δεύτερο συνθετικὸ τῆς λ. *ἐξωδρόμι* εἶναι τὸ οὐσ. *δρομι* < **δραγμίον*,

64. *ΙΑΠ*₁, 265.

65. *DS* 1814.

66. H. C. Hony-Fahir *Iz*, *δ.π.*, 100.

67. A. Tietze, Persian Loanwords in Anatolian Turkish, *Oriens* 20 (1967) 152.

68. G. Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg 1891, 387.

69. R. Bernard, *Bálgarisnični izsledvanija*, Sofija 1982, σ. 411.

70. *Ο.π.*

71. *LSJ* 1193.

72. *ΙΑΠ*₂, 97.

ὑποκορ. τοῦ δράγμα «Handvoll, Ährenbündel»⁷³. Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη βλ. *δράττω, δράττομαι* «ergreifen», ποὺ ἀπαντᾷ σὲ νεοελληνικὲς διαλέκτους καὶ μὲ τὴ σημασίᾳ «sich verbrennen»⁷⁴.

80. ζ ό π α

«ζόπα ἤ, Κερ. Χαλδ. || Λέξις ξένη.

1) Φραγέλιον ἀπὸ ὕφασμα ἐλικοειδῶς συνεστριμμένον, 2) Ράβδος ὀζώδης» (IAP₁, 339).

Ἡ λ. *ζόπα* προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *zopa*⁷⁵, διαλ. τύπο τοῦ *sopa* «thick stick, cudgel, beating; stripe in cloth»⁷⁶.

81. Γ λ ι γ α ς

«ελιξ ἤ, agr. Windung, Spirale: Ἰλιγας ὁ W Kr spiralförmige Bewegung des Wassers eines Sees, Wirbel, Strudel» (*Andriotis Lex.*, 234).

Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ οὖσ. Ἰλιγξ «whirling, whirl pool», πρβ. καὶ ἡσυχιανὸ Ἰλιξ: *συστροφή ὑδάτων*⁷⁷.

82. κ α κ ο ύ λ α

«κακούλα τά, Κερ. || Ἀγνώστου ἐτύμου.

Αἰ περὶ τοὺς κροτάφους τρίχες τῶν ἀντρῶν» (IAP₁, 381).

Ἡ λ. *κακούλα* προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *kâkiül* «lock of hair, esp. a side-lock»⁷⁸, περσικῆς προέλευσης.

83. κ α λ γ ι α ν ν ί τ ζ η ς

«καλγανίτζης ὁ, Ἰν. *καλγανίτζης* Ἰν.

Ἀπὸ α' συνθετ. ἄγνωστον καὶ τὴν κατ. *-ίτζης*.

Πτηνὸν τὸ ὁποῖον ἔχει οὐρὰν κόκκινην» (IAP₁, 385).

Τὸ α' συνθετικὸ τῆς λ. *καλγανιτζίης* εἶναι τὸ οὖσ. *καλογιάννης* «τὸ πτηνὸν ἐρίθαικος ὁ ἐρυθρόλαιμος»⁷⁹.

84. κ α ν α ρ ί ν α

«καναρίνα ἤ, Χαλδ.

Ἀπὸ τὸ οὖσ. *κανάριν* ἢ ἀπὸ τὸ Γαλλ. *canarin*.

Πτηνὸν θαλάσσιον» (IAP₁, 400).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσν. *κακαρίνος* «θαλάσσιο πτηνόν»⁸⁰ μὲ ἀλλαγὴ γένους καὶ ὀπισθοχωρητικὴ ἀφομοίωσις κ-ν > ν-ν.

73. *Andriotis Lex.*, 215.

74. *Andriotis Lex.*, 216.

75. *DS* 4841.

76. H. C. Hony-Fahir *İz*, *δ.π.*, 323.

77. *LSJ* 828.

78. H. C. Hony-Fahir *İz*, *δ.π.*, 177.

79. *LANE*, τ. E', 89.

80. *Ducange* 544.

85. κ ι ο ζ έ

«κιοζέ ή, Χαλδ. || Λέξεις ξένη.

Πηγή αναβλύζουσα όλίγον ύδωρ» (IAP₁, 443)

Το διαλ. κιοζέ παράγεται από το τουρκ. *göze* «πηγή»⁸¹ 'Ο Κ. Καραποτόσογλου παράγει την ποντιακή λέξη από το τουρκ. *göz* «δίνη, βοϋρκος, φρεάτιο, λάκκος»⁸².

86. κ ι ό ν η

«κίονη ή, Οίν.

Πιθανώς από το μεταγ. κίονιον ύποκ. του κίων.

*Όργανον τεκτονικόν εις σχήμα όρθής γωνίας» (IAP₁, 443).

'Η λ. κίονη προέρχεται από το τουρκ. *gönye* «square (drawing instrument)»⁸³ < έλληγ. γωνία⁸⁴.

87. κ λ α μ δ à ν', κ ο υ λ α π τ á ν', γ λ α β ο υ τ à ν'

«κλωδιανόν τó (sc. μετάλλον) mgr. Metallgemisch, Legierung aus Kupfer, Zinn, Zink und Blei: κλαμντάν' Thrak (Ain) Messingdraht» (Andriotis Lex. 317).

«κουλαπτάνιν τό, άμαρτ. κουλαπτάν' Σάντ.

Λέξεις ξένη.

Σιρίτι» (IAP₁, 480).

Οί λέξεις κλαμντάν' και κουλαπτάνιν προέρχονται από το τουρκ. *kilaptan*, *kilabdan* «Silberfaden»⁸⁵ < περσ. *qilabdan*. 'Ο Škaljić παράγει την τουρκική λέξη άπευθείας από το άραβ. *qullab* «κουβάρι»⁸⁶. Στην έπαρχία Βοτου ή τουρκική λέξη άπαντá με τη μορφή γλαβουτáν'⁸⁷.

Σέ άλλες βαλκανικές γλωσσες έχουμε βουλγ. *kalabadan*, *klabadan*, *klapudan* κ.ά.⁸⁸, σερβοκρ. *klobàdan*⁸⁹.

88. κ ο π ρ ο ο ύ ρ ι ν

«κοπροούριν τό, άμαρτ. κοπροούρι Τραπ.

'Από τó ούσ. κόπρον και β' συνθετ. άγνωστον.

Μονόξυλον κοΐλον, διά του όποιου έλκουν κοπριάν εις τούς άγρούς» (IAP₁, 466).

81. *Türkçe sözlük*, ό.π., σ. 336.

82. Κ. Καραποτόσογλου, Δυσετυμολόγητες ποντιακές λέξεις, 'Αρχείον Πόντου 37 (1982) 210.

83. H. C. Hony-Fahir İz, ό.π., 123.

84. G. Meyer, *Türkische Studien I*, 47.

85. Räsänen, ό.π., σ. 263.

86. A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo 1965, σ. 370.

87. 'Από προσωπική συλλογή.

88. *BER* 2, 157.

89. A. Škaljić, ό.π.

Πιθανῶς ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ *κοπροκούριν (< κόπρος + κουρίν «κοντὸν ἀπόκομμα δένδρου, συνήθως τὸ περὶ τὴν ρίζαν μέρος, κούτσουρο»⁹⁰) μὲ ἀνομοιωτική ἀποβολὴ κ-κ > κ-∅

89. λ ἰ δ ἰ ν

«λίδιν τό, ἀμάρτ. λίδ' Χαλδ. || Λέξις ξένη.
Ζῶον ἰκτιδοειδές» (IAP₁, 525).

Ἡ λ. λίδιν παράγεται ἀπὸ τὸ *γλίδιον, ὑποκορ. τοῦ *γλίος > γλίος «ζῶον ἰκτιδοειδές» (βλ. IANE, τ. Ε', 302). Γιά τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἀρκτικού γ πρὶν ἀπὸ τὸ λ πρβ. γλιστρίδα > λιστρίδα⁹¹ κ.ἄ.

90. μ α ρ ἰ τ ζ α

«μαρίτζα ἦ, Κοτ. Σαντ. || Ἄγνωστου ἐτύμου.
Ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ» (IAP₂, 18).

Τὸ ποντιακὸ μαρίτζα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπίσης ποντιακὸ μωρίτζα «μωρουδάκι, βρεφύλλιον»⁹² μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τῆς λ. μάτι. Γιά τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ καππαδ. κεπέκι «1) βρέφος, 2) κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ»⁹³.

91. π α π ἰ ρ ὄ ξ υ λ ο ν

«παπιρόξυλον τό, Σάντ.
Ἄπὸ τὸ α' συνθετ. ἄγνωστον καὶ β' τὸ οὐσ. ζύλον.
Ἐύληνη πίπα» (IAP₂, 143).

Τὸ α' συνθετικὸ τῆς λέξης πρέπει νὰ εἶναι τὸ ρωσ. *papiroza* «τσιγάρο»⁹⁴.

92. π ἰ ὄ ἰ α

«πιθία τά, Κερ. βιθία Ἄμ.
Ἄπὸ τὸ Τουρκ. *pişmek* = ψήνεσθαι.
Πλακοῦντια ψηνόμενα μὲ βούτυρον καὶ ἀρτυόμενα μὲ ζάχαρην ἢ μέλι, τηγανίτες» (IAP₂, 195).

Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. διαλ. *pişi*⁹⁵ μὲ τὴν ἴδια σημασία. Ἡ λέξη γνωστὴ καὶ στὴν Κύπρο: πιθίες οἶ⁹⁶.

90. IAP₁, 484.

91. IANE, τ. Ε', 305.

92. IAP₂, 69.

93. Ν. Ἀνδριώτη, *Παράλληλοι σημασιολογικαὶ ἐξελίξεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας*, Θεσσαλονίκη 1960, σ. 73.

94. Ἄ. Ἰωαννίδου, *Ρωσσοελληνικὸ λεξικό*, Μόσχα 1983, σ. 448.

95. DS 3462.

96. Πληροφορία τοῦ καθηγ. κ. Ν. Κονομῆ.

93. σ ι ν δ ῶ ν ω, σ ι δ ῶ ν ω

«σιδώνω (I) Κερ. σινδώνω Σάντ. Προστ. σίνδωσον. Μετοχ. σιδωμένος.

Ἄγνωστου ἐτύμου.

1) Περιμαζεύω, συμμαζεύω: Ὅλα ἐσίδωσεν κ' ἐκλείδωσεν. Ὅσπτιν κλειδωμένον και σιδωμένον. 2) Περιποιούμαι» (IΠ₂, 279).

Τὸ ποντιακὸ σινδώνω, σιδώνω ἀνάγεται στὸ μεσν. *κλασινδώνω (< μεσν. κλασένδιξ < λατ. *claxendix* «κόγχη»), ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὅπως εὐστοχα ὑπέδειξε ὁ Ε. Κριαρᾶς⁹⁷, προέρχεται τὸ μεσν. παγκλασιδωτὸς «ἐπιμελῶς κατειργασμένος». Ἀπὸ τὸ *κλασινδώνω ἔχουμε *καλοσινδώνω, μὲ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ *καλο-*, καὶ στὴ συνέχεια σινδώνω, μὲ λαθεμένη ἀνάλυση τῆς λέξεως ποὺ θεωρήθηκε σύνθετη ἀπὸ τὸ *καλό-* καὶ *σινδώνω.

94. ὄ ν η ς

«δόνης ἐπίθ. Τραπ. δόντζ Σάντ. Τραπ. θηλ. δόνανα

Ἄγνωστου ἐτύμου.

Εὐπροσήγορος, πρόσχαρος, γελαστός» (IΠ₂, 300).

Τὸ ἐπίθ. δόνης προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *şen* «joyous, cheerful»⁹⁸. Γιὰ τὴν τροπὴ *e > o* πρβ. *şeremek > σοιθεύω*⁹⁹ κ.ἄ.

95. σ ο υ β ἄ χ ι ν

«σουβάχιν τό, ἀμάρτ. σουβάχ' Σάντ.

Ἀπὸ τὸ *σουβάκιν < σουβά

Ἀμμοκονίαμα, σουβᾶς» (IΠ₂, 301).

Ἡ λέξι προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸ *suvaç*¹⁰⁰, διαλ. τύπο τοῦ τουρκ. *siva* «σουβᾶς».

96. τ ζ υ ρ τ ί ζ ω

«τζίρτα ἦ, Κερ. Κοτ. Σάντ. Τραπ. Χαλδ. Ὀνοματοποιημένον.

1) Ὁ διὰ τῶν ὀδόντων ὑπὸ τῆς γλώσσης ἐκτοξευόμενος σίελος. 2) Μεταφορ. ἐλαχίστη ποσότης πράγματος: Ἐναν τζίρταν τυρὶν ψωμῖν κττ. Πβ. τζιτζα» (IΠ₂, 387).

τζιρτίζω Κερ. Κοτ. Χαλδ. Ἀόρ. ἐτζιρτιζα

Ἀπὸ τὸ οὖς. τζίρτα

1) Ἐκσπενδονίζω σίελον διὰ τῶν ὀδόντων. 2) Ἀναβλύζω ἀναπηδῶν: Ἐτζιρτιζεν τὸ νερόν» (IΠ₂, 387).

«τζιρτιχτέρα ἦ, Χαλδ.

Ἀπὸ τὸ ρ. τζιρτιζω καὶ τὴν κατ. -τέρα

97. Ε. Κριαρᾶ, Κριτικὰ καὶ λεξιλογικὰ εἰς τὰ «Ἐρωτοπαίγνια», Ἄθηνᾶ 51 (1941) 13-14.

98. Η. C. Hony-Fahir Ἰζ, ὁ.π., 334.

99. Ch. Symeonidis, Lautlehre der türkischen Lehnwörter im neugriechischen Dialekt des Pontos, Ἀρχεῖον Πόντου 39 (1971-72) 97-98.

100. DS 3702.

Σωληνάριον με ἔμβολον, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ παιδιὰ παίζοντα ἐκτοξεύουν νερό κατ' ἀλλήλων» (IAP₂, 387).

Τὸ ρ. *τζυρτίζω* παράγεται ἀπὸ τὸ οὖσ. *τζυρίτα* «σύριγγα ποῦ πετάει νερό»¹⁰¹ καὶ τὴν κατάλ. *-ίζω*, με ἀποβολὴ τοῦ *ι* σύμφωνα με τὸ νόμο τοῦ Kretschmer. Τὸ οὖσ. *τζύρτα* προῆλθε ὑποχωρητικὰ ἀπὸ τὸ ρ. *τζυρτίζω*.

97. τ ρ ά θ α γ μ α ν

«*τράδαγμαν* τό, Σάντ. || Ἄγνωστου ἐτύμου.

Δερματικὴ νόσος προκαλοῦσα λεπίδας ὡς τῶν ψαριῶν» (IAP₂, 412).

Ἡ λ. *τράδαγμαν* προέρχεται ἀπὸ τὸ ρ. **τραδάζω* < **τραχειιάζω* < *τραχὺς* + κατάλ. *-άζω* βλ. *τραχύσματα ἐν τῷ χρωτὶ κεγχρώδεα, τοῖσιν ὑπὸ κωνώπων γινομένοις ἀναδήγμασιν ἴκελα* Ἰππ. 1020C¹⁰².

98. τ θ ι χ ό τ κ α

«*τθιχότκα* ἦ, Σάντ. || Λέξις ξένη.

Ἡ νόσος φυματίωσης» (IAP₂, 434).

Ἡ λ. *τθιχότκα* παράγεται ἀπὸ τὸ ρωσ. *čahotka* 'φυματίωση', με τροπὴ *a > i* ἴσως στὰ ρωσικὰ ἀπὸ ἐπίδραση τῆς λ. *čihotka* «τάση γιὰ συχνὸ φτάρνισμα»¹⁰³.

Θεσσαλονίκη

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΖΙΤΖΙΑΗΣ

101. Χρ. Τζιτζιλῆ, Ἐνάλεκτα ἐτυμολογικά, Ἑλληνικά 34 (1982-83) 117.

102. LSJ 1812.

103. VI. Dal', *Tolkovnyj slovar'*, τ. 4, σ. 608.